

Útfélen

Hegedüs Endre művészetéről

elképes értelemben egy elszánt, nagy utazásnak nem lényege a visszatérés. Az utazó – noha őrzője korábbi élményeinek – maga mögött hagyja mindazt, ami már ismert vagy ismerhető, nem számol az érdektelenné vált mozzanatokkal. Az utazásban leginkább önmaga felé tart, magát szeretné megtudni a másban. Nem leképezni a valóságot, hanem általa kivetülni. Felnyitni az egyszemélyes érzelmi és gondolati hullámteret, a saját világot.

Hegedüs Endre festészete azt a kérdést oldja fel, hogy a spontán odanézés keltette látvány a képen megmaradhat-e annak, ami: saját önvalóságának; avagy az ember értelmező, a látott dolgokban önmagát szemlélő hajlama fontosabb annál, mint amit kézenfekvően, valóságosan láthatunk.

E klasszikus talajba gyökerező, természetelvű festészet az utóbbi mellett dönt. A közvetlen megfigyelés, a szín és fényhatások, az efemer tulajdonságok közelébe férkőzik, de felülírja azokat. Mert a látvány inspirálta állapot, annak formai- és színmegfelelői foglalkoztatják. A vonal látszólagos objektivitása helyett a vibráló, tiszta színek, a széles, hosszan kitarított, erőteljesen örvénylő ecsetnyomok szervezik képeit. Tulajdonképpen az ecsettel rajzol, azzal szab korlátot a dolgok kiterjedésének, miközben az élénk táruló látvány folyton bemozdul, a tárgyhatárok eltolódnak, közvetítve az alkotó rezonanciatérét.

Hegedüs Endre vásznain olyan témák feszülnek, amelyek szoros, egymást feltételező kapcsolatban állnak egymással még akkor is, ha néha távolinak tűnik köztük a rokonság. A portré- és zsánerképek, csendéletek és utcarészletek, a szimbolikus tartalmat sejtető halikonok – egyetlen csavar menetmedrei.

Az életművet átjáró témák időről időre történő felvetése nem ismétlést jelent, hanem arra a készenlétre, technikai és mesterségbeli képességre utal, hogy az alkotó tudja újramondani azt, amit máshogy, másként már elmondott. Önmagát parafrázálja. Újra elmondja és értelmezi, kiegészíti, új helyzetekbe rendezi a bennrekedt emlékeket. Azokat, amelyeket a summázó, tömörítő emlékezet és a megjelenítés sajátos módja, az expresszív logika közvetít – dúsan és hevesen, széles ecsetnyomokkal felrakott, keveretlen tiszta színek formájában.

Például az ifjúkor néhány emlékét. Ahogy a halászok nagy torma vagy összekötegelt csalánleveleken vitték be a faluba a kifogott halakat, megálltak a kocsmá előtt, be is tértek, elidőztek, s közben kínálták a nyálkás halakat.

A festő a körülményeket annullálja, egy valóságosan egykor tipikus, a képi megnyilvánítás szempontjából azonban atipikus mozzanatot őriz meg csupán: a hatalmas levéltegyereket, a kiterített tehetetlenséget, a megsebzettséget, a kínálás, felkínálás, a feláldozás gesztusát. Talán szándékolt, ikonszerű utalás ez a krisztusi történetre. Talán, igen... Az európai metafizikatudat perifériáján feltűnhet ez a paradigma. Hiszen egy másik képen, fél alakban ott áll Magdolna, a bűneit bánó, a bűneit zokogó. Testiségében, érzéki-

ségében zokog. A bűntől megbolydult test, mint egy felismerés sikolya, minden ízében kergeti a bűnt: az eltorzult arc, a szúrva ásó szem, az égbe riadó haj.

A látványszerkesztési eljárások változatosak, néha meglepetésszerűek. A komor városi házsorok futó szerkezetfala – e modern táj – mint valami kötött pályás sín pár utat szab a szemnek. A perspektívába rendezett, szinte végtelennek tetsző utcacérszlet közében pihentető a látvány. A János-hegyen landol a tekintet, ahogy azt a Falk Miksa utca felől látni. Máskor enyészpont nélküli az épített táj: a középpont nélküli fellegekbe fut, ahol egy más nemű táj kezdődik.

Más nemű horizontot vetít elénk a befagyott jégrétegek közé szorult halak képe is. Vertikálisan, két irányban, le és föl keresnek a kijáratot, a pillanatnyi lélegzetet. Testük – mint idejük, hogy a felszínre jussanak – véges. Az ismert szabályok megsemmisülnek, agóniájuk közepette zavarodottságuk közelít a teljeshöz.

A csendélet – Hegedüs Endre egyik kitüntetett témája – a 15. századi flamand táblaképeken egy elülső oldalon többnyire portrét ábrázoló kép hátulsó felén tűnt fel. Nem arról volt szó, hogy két külön alkotás szorult volna egyetlen tábla két oldalára. A két kompozíció – mára megfejthetetlen módon – egymással összefüggött, de ezt a szerves egymásra vonatkoztatottságot az utókor elfeledte.

Ahogy a csendéletek sem egy arcél hátterei, inkább szellemi paralellek: a bensőben való szemlélődés megnyilvánulásai a természeti, tárgyi eszközök által. Annak jelzései, hogy miközben a hétköznapi élet tárgyaiban, jelenségeiben mutatkozik meg az ember, mire jut végül belül, mivé változik.

Az alkalmi, légies szántóföldi riadalomban, a burjánzó vegetáció, az elmúlás felé öregedő épületrészletek, a romos egzisztenciák láttán. Mire jut a térbeli közösségbe szorított, a kiterítettség változatos állapotait közvetítő halakkal, dekoratív magányukkal.

E festészet nem kívánja a látványemlékeket a maguk realitásában visszauzenni. A velük létesült kapcsolatról beszél. Így, mint Heidegger jelzi: a mű valódi eredete a művészen rejlik. Alkotása a dolgokat megőrizni vágyó kérelem. Hiszen a valóság látványa eltelő, kiszolgáltatott a pillanatnak, az őrző számára azonban mégsem teljesen múlt, mert benne felismert önmagát szemléli.

HEGEDÜS ENDRE (1939) 1970 óta szabadfoglalkozású művész. A festészet mellett alkalmazott grafikával és kiállításszervezéssel is foglalkozik.

BALÁZS SÁNDOR (1967) Bagon élő műkritikus.